

Wiedza na wyciągnięcie ręki

WIEDZA W PIGUŁCE

Zasoby informacyjne są stale powiększane i aktualizowane, a dostęp do nich staje się coraz łatwiejszy.

Wiele instytucji kultury pracuje nad digitalizacją i udostępnianiem materiałów z zakresu nauki, sztuki i literatury. Tworzone są pełnotekstowe bazy danych, biblioteki i muzea cyfrowe. Zwykle ich zasoby nie są wyświetlane w popularnych wyszukiwarkach internetowych. Aby ułatwić wyszukiwanie w katalogach bibliotek cyfrowych, powstają ich federacje i zrzeszenia, takie jak polska Federacja Bibliotek Cyfrowych czy ogólnoeuropejska Europeana. Wyszukiwarki na ich stronach pokazują wyniki z wielu różnych bibliotek jednocześnie.

Na szybkim, globalnym przepływie informacji zyskuje nauka. Sprawia on, że naukowcy mogą skorzystać z wyników najnowszych badań z całego świata. Serwisy internetowe takie jak EBSCO umożliwiają prenumeratę zagranicznych czasopism naukowych, a internetowe bibliografie zawartości czasopism ułatwiają wyszukiwanie interesujących nas artykułów.

Niestety, z wielu publikacji cyfrowych nie mogą korzystać bezpłatnie wszyscy internauci. Dostęp do nich ograniczony jest przez prawo autorskie i regulacje działania bibliotek. Za pośrednictwem internetu możemy jednak dowiedzieć się, jak dotrzeć do potrzebnego materiału. Biblioteczne katalogi kartkowe ustąpiły miejsca katalogom on-line. Dzięki nim możemy sprawdzić, czy określona książka jest dostępna w danej bibliotece, na której półce można ją znaleźć i czego dotyczy.

Korzystanie z wszystkich tych zasobów wymaga pewnych umiejętności. Często nie znamy tytułów książek, które poruszają interesujące nas tematy. Można jednak do nich dotrzeć poprzez:

- wyszukiwanie po hasłach przedmiotowych w katalogach bibliotecznych,
- przeszukiwanie bibliografii przedmiotowych dostępnych w internecie lub wydrukowanych w książkach,
- przeglądanie przypisów w artykułach i książkach na pokrewne tematy.

Każde znalezione źródło informacji powinniśmy też właściwie ocenić. Zawsze najważniejszym kryterium wyboru źródła jest jego wiarygodność.

Przy ocenie źródła weź pod uwagę jego:

- wiarygodność,
- aktualność,
- obiektywność,
- łatwość wykorzystania,
- dostępność,
- stopień szczegółowości,
- zrozumiałość.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Tylko od nas zależy, jakimi źródłami posłużymy się, rozwiązując otrzymywane zadania. Nie warto ograniczać się wyłącznie do Wikipedii lub innych źródeł zawierających opracowaną już wiedzę. Szukając samemu, zawsze możemy znaleźć coś ciekawego i zaimponować innym oryginalnym podejściem. Szczególnie pomocne mogą okazać się zasoby powszechnie dostępnych bibliotek cyfrowych. Dzięki tym ostatnim wiedza jest nie tylko darmowa, ale i znajduje się „na wyciągnięcie ręki”.

Cele operacyjne

Uczestniczki i uczestnicy zajęć:

- wiedzą, jakie są najważniejsze źródła informacji naukowej i potrafią z nich korzystać w podstawowym zakresie;
- potrafią samodzielnie określić potrzebę informacyjną;
- potrafią samodzielnie dokonać wyboru źródeł informacji w zależności od potrzeby informacyjnej;
- wiedzą, że w praktyce szkolnej i akademickiej należy stosować różnorodne źródła informacji;
- rozumieją znaczenie doboru właściwych źródeł informacji dla efektów swojej pracy;
- wyrabiają sobie nawyk korzystania z baz danych i publikacji elektronicznych, zwłaszcza w przestrzeni tzw. „szarego internetu”.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 10 min

Forma: praca w parach

Pomoce: karta pracy „Wiedza na wyciągnięcie ręki”

Podziel uczestniczki i uczestników zajęć na pary, każdy zespół powinien pracować przy oddzielnym komputerze. Rozdaj kopie **karty pracy „Wiedza na wyciągnięcie ręki”** poszczególnym grupom.

W pierwszej kolejności poproś o rozwiązanie części A — wskazanie, jakie informacje są konieczne do poprawnego rozwiązania zadania. Po upływie około 5 minut poproś kilka wybranych przez siebie grup o zaprezentowanie odpowiedzi.

Potrzeba informacyjna w przypadku tego zadania zakłada odnalezienie informacji przede wszystkim na temat atrakcji czekających na odwiedzających Tokio oraz historii tego miasta.

Zwróć uwagę osób uczestniczących, że ta faza pracy jest kluczowa dla poprawnego i efektywnego rozwiązania zadania. Bez zrozumienia treści zadania niemożliwe jest zdefiniowanie potrzeb informacyjnych, a następnie wyszukanie odpowiednich źródeł. Jeśli popełnimy błąd na tym etapie pracy, efekty wszystkich kolejnych faz okażą się nieprzydatne i będą wymagały powtórzenia. Jeśli nie określimy potrzeb informacyjnych, nie będziemy przecież wiedzieli, jakich informacji poszukujemy.

2.

Czas: 10 min
Forma: praca w parach
Pomoce: stanowisko komputerowe,
karta pracy „Wiedza na wyciągnięcie ręki”

Poproś o rozwiązanie części B zadania — wypisanie kilku miejsc, do których warto zajrzeć, aby zorientować się, gdzie należy szukać źródeł potrzebnych do rozwiązania zadania. Po upływie około 5 minut poproś kilka wybranych przez siebie grup o zaprezentowanie odpowiedzi.

Zwróć uwagę osób uczestniczących, że rzadko kiedy będziemy znać tytuły książek lub artykułów, które są nam potrzebne do rozwiązania zadania. W pierwszej kolejności powinniśmy zastanowić się, gdzie zajrzeć, aby zyskać orientację na temat źródeł, które są nam potrzebne. W tej fazie nie poszukujemy jeszcze konkretnych książek, artykułów czy stron internetowych, ale staramy się zorientować, które z nich będą nam przydatne i które powinniśmy znaleźć w pierwszej kolejności.

Jako pytania pomocnicze rozważ:

- Do czego może przydać się na tym etapie pracy Wikipedia?
- Jeśli Google wyszuka dla nas artykuły zawierające przypisy i bibliografię, dlaczego warto dokładnie je przejrzeć?
- Dlaczego warto udać się do biblioteki i porozmawiać z bibliotekarką na temat interesujących nas źródeł?

Przykładowo warto zajrzeć do:

- Wikipedii — wiele haseł posiada przypisy, bibliografię i odsyłacze do innych miejsc w sieci (w tym artykułów naukowych lub publikacji elektronicznych). Na ich podstawie będziemy mogli podjąć decyzję, których książek lub artykułów poszukujemy;
- przypisów i bibliografii — jeśli rozpoczniemy nasze poszukiwania od wyszukiwarek internetowych, z całą pewnością wskażą nam artykuły lub strony internetowe zawierające odniesienia do innych miejsc w sieci, książek lub artykułów w pracach zbiorowych i czasopismach;
- wybranych czasopism branżowych — możemy dowiedzieć się o ich istnieniu za pomocą wyszukiwarek internetowych, a następnie przejrzeć ich spisy treści m.in. za pomocą portalów takich jak „Katalog czasopism kulturalnych” (www.katalog.czasopism.pl) lub oficjalnych portali internetowych danego tytułu;
- zestawienia haseł przedmiotowych bibliotek — zarówno tych tradycyjnych, jak i dostępnych za pomocą internetu (np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Narodowa).

Zwróć uwagę uczestniczek i uczestników, że w tej fazie prac równie przydatna okazuje się rozmowa — ze znajomymi, rodzicami, nauczycielem lub bibliotekarzem.

Podkreśl, że Wikipedia powinna odgrywać rolę źródła, do którego sięgamy głównie po to, aby uzyskać ogólną orientację i wyszukać inne, bardziej wiarygodne źródła.

3.

Czas: 10 min
Forma: miniwykład osoby prowadzącej
Pomoce: komputer, rzutnik multimedialny

Omów zasady działania opisanych poniżej narzędzi on-line.
Katalog biblioteki na przykładzie Biblioteki Narodowej (alpha.bn.org.pl).
W szczególności zwróć uwagę osób uczestniczących na:

- fakt, że z reguły książkę wyszukujemy wg autora, tytułu lub hasła przedmiotowego. Za każdym razem obowiązują nas pewne zasady — np. w pierwszej kolejności wpisujemy nazwisko, a dopiero później imię;
- zakres naszych poszukiwań możemy odpowiednio modyfikować — bazę możemy przeszukiwać w całości lub jedynie częściowo, ograniczając zakres wyłącznie do czasopism lub treści dostępnych on-line;
- hasła przedmiotowe — ograniczają zakres poszukiwań do wskazanych przez nas określeń. Na przykład jeśli poszukujemy źródeł na temat polskich pisarzy okresu 19 wieku, po wpisaniu „pisarze polscy 19 w.” otrzymujemy listę tytułów na interesujący nas temat;
- słowa z opisu — mogą okazać się bardziej przydatne niż „hasła przedmiotowe”, ponieważ są bardziej intuicyjne i nie wymagają specjalnej wiedzy na temat sposobu kodowania poleceń dla wyszukiwarki. Na przykład jeśli poszukujemy informacji na temat roli marszałka Piłsudskiego w bitwie warszawskiej, po wpisaniu „bitwa warszawska Piłsudski”, otrzymamy listę tytułów na interesujący nas temat.

Biblioteki cyfrowe — na przykładzie Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (www.wbc.poznan.pl).
W szczególności zwróć uwagę osób uczestniczących na:

- fakt, że wszystkie książki zgromadzone w tej bibliotece są dostępne on-line i możemy je czytać niezależnie od czasu i miejsca — na przykład po wpisaniu w okno wyszukiwania hasła „kuchnia polska” otrzymujemy listę książek na interesujący nas temat, każdą z nich możemy przeczytać na naszym komputerze, tablecie, a także smartfonie;
- wyszukiwanie interesujących pozycji odbywa się w sposób analogiczny jak w przypadku Biblioteki Narodowej.

Zwróć szczególną uwagę osób uczestniczących w zajęciach na fakt, że coraz więcej książek publikowanych jest bezpłatnie w internecie. Nie wszystkie można jednak wyszukać za pomocą Google, składają się one na tzw. „szary internet”, którego zasoby należy przeszukiwać za pomocą innych narzędzi. Dlatego, niezależnie od przeprowadzonego przeglądu stron internetowych, warto zajrzeć do miejsc takich jak:

- Federacja Bibliotek Cyfrowych — <http://fbc.pionier.net.pl>
- Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa — www.wbc.poznan.pl
- Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie — www.buw.edu.pl (tylko część zbiorów publikowana jest w sieci)
- Europeana — www.europeana.eu (ogólnoeuropejski, wielojęzyczny portal poświęcony kulturze, zawiera również publikacje i wybrane czasopisma)
- Google Books — books.google.pl (serwis tematyczny Google, najczęściej znajdujące się w nim książki jedynie częściowo publikowane są nieodpłatnie w sieci)

4.

Czas: 15 min
Forma: praca wparach
Pomoce: stanowisko komputerowe,
karta pracy „Wiedza na wyciągnięcie ręki”

Poproś o realizację punktu C zadania — wyszukiwanie konkretnych 3 książek, 3 stron internetowych oraz 3 publikacji elektronicznych (książek elektronicznych lub artykułów). Po upływie 5–7 minut poproś wybrane przez siebie grupy o zaprezentowanie wyników.

Ewaluacja

Czy uczestniczki i uczestnicy po przeprowadzeniu zajęć:

- potrafią samodzielnie określić potrzebę informacyjną?
- wiedzą, w jaki sposób zorganizować pracę związaną z wyszukiwaniem źródeł informacji? (→ Rozważ realizację lekcji „Strategiczne myślenie w wyszukiwaniu informacji”)
- pamiętają o konieczności posługiwania się różnorodnymi źródłami informacji?
- znają wybrane biblioteki cyfrowe i podstawowe zasady przeszukiwania ich zasobów?

Opcje dodatkowe

Zajęcia mogą zostać rozbudowane w punkcie 2. Poproś poszczególne zespoły o sporządzenie listy kryteriów, którymi powinniśmy się kierować, oceniając przydatność poszczególnych źródeł. Prezentowane przez grupy wyniki zestaw z fragmentem „Wiedzy w pigułce” na temat kryteriów oceny źródeł.

MATERIAŁY

Karta pracy „Wiedza na wyciągnięcie ręki”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Uzupełnij luki w poszczególnych zdaniach, wstawiając odpowiednie wyrazy:

- zastanowić
- odwołania
- innych
- wiarygodne
- potrzebę
- wysiłek
- praktyce
- biblioteki
- ogólny

1. Tzw. „szary internet” zawiera pełnotekstowe bazy danych, w tym zwłaszcza elektroniczne książki, udostępniane przez _____ [rozwiązanie: biblioteki] cyfrowe. Zasobów tych nie można eksplorować za pomocą wyszukiwarek internetowych takich jak Google lub Yahoo, ale jedynie poprzez specjalistyczne serwisy, takie jak strona internetowa Federacji Bibliotek Cyfrowych.

2. Przed przystąpieniem do wyszukiwania źródeł informacji należy precyzyjnie określić _____ [rozwiązanie: potrzebę] informacyjną, a więc _____ [rozwiązanie: zastanowić] się nad tym, jakie informacje są niezbędne do prawidłowego rozwiązania zadania. Błąd popełniony na tym etapie pracy sprawi, że _____ [rozwiązanie: wysiłek] włożony w wyszukiwanie źródeł i zaznajamianie się z nimi okaże się daremny, a powstała praca nie będzie zgodna z zadanym tematem.
3. Najczęściej nie znamy tytułów ani autorów książek lub artykułów, które będą nam pomocne w rozwiązaniu danego zadania. Aby zorientować się w dostępnych źródłach, warto przeprowadzić _____ [rozwiązanie: ogólny] przegląd informacji za pomocą wyszukiwarek internetowych. Wskazane przez nie strony internetowe lub artykuły bardzo często zawierają przypisy i bibliografię, a więc _____ [rozwiązanie: odwołania] do książek, które będą dla nas pomocne.
4. Wikipedia to nie tylko źródło informacji o charakterze encyklopedycznym. Duża część haseł zawiera odwołania do _____ [rozwiązanie: innych] miejsc w sieci lub książek, artykułów naukowych czy publikacji prasowych. Przeglądając je, możemy skonstruować własny zestaw źródeł przydatnych do prowadzonych przez nas prac.
5. Strony internetowe, elektroniczne encyklopedie i witryny gazet to tylko niektóre z wielu dostępnych źródeł informacji. Warto pamiętać, że w _____ [rozwiązanie: praktyce] szkolnej i akademickiej za _____ [rozwiązanie: wiarygodne] uznawane są te źródła, które jasno wskazują autorów poszczególnych informacji i umożliwiają ich zweryfikowanie.

SŁOWNICZEK

- **przypis:** objaśnienie lub uzupełnienie umieszczane na dole strony, na końcu rozdziału lub dzieła. Często zawiera informacje na temat miejsca publikacji cytatów.
- **bibliografia przedmiotowa:** wykaz publikacji na określony temat. Bibliografie przedmiotowe dołączane są do publikacji naukowych, by przedstawić obszar wiedzy, na którym opierał się naukowiec.
- **katalog biblioteczny:** zbiór informacji o tytułach, autorach i szczegółach wydania dzieł, jakie posiada biblioteka. Współcześnie coraz częściej jest udostępniany przez internet.
- **hasło przedmiotowe:** hasło ułatwiające znalezienie dokumentów o podobnej treści. Oznacza się nimi publikacje w katalogach bibliotecznych, aby ułatwić ich wyszukiwanie.
- **wiarygodność informacji:** stopień, w jakim informacja jest godna zaufania.
- **pełnotekstowa baza danych:** zbiór dokumentów tekstowych udostępnianych online, zawierająca dokumenty w całości.
- **potrzeba informacyjna:** informacje wymagane przez danego użytkownika, niezbędne ze względu na cel i okoliczności jego działań. Potrzeba informacyjna prowadzi do rozpoczęcia wyszukiwania informacji.
- „szary internet”:

CZYTELNIA

- **Polskie biblioteki cyfrowe:** linki, strony, liczby, [online], Gazeta Wyborcza [dostęp: 19.04.2013], Dostępny w Internecie: http://wyborcza.pl/1,75475,11382259,Polskie_biblioteki_cyfrowe__linki__strony__liczby.html.

- Tychek Waldemar, **Umiejętności informacyjne użytkowników zasobów informacyjnych** [online], Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie, [dostęp: 31.12.2012], Dostępny w Internecie: http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_08-ie/umiejtnosci.htm.
- Stramek Agata, **Źródła informacji** [online], [dostęp: 19.04.2013], Dostępny w Internecie: <http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PV0107>.
- **Sternik. Słownik terminologiczny z zakresu bibliografii i katalogowania** [online], [dostęp: 23.04.2013], Dostępny w Internecie: <http://sternik.bn.org.pl/vocab/index.php>.

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Michał Wysocki, konsultacja merytoryczna: Justyna Jasiewicz. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/wiedza-na-wyciagniecie-reki/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Stowarzyszenia Autorów ZAIKS, Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Informatyka, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

II. Wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera: rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych.

IV. Wykorzystanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin oraz do rozwijania zainteresowań.

Treści nauczania

Wyszukiwanie, gromadzenie, selekcjonowanie, przetwarzanie i wykorzystywanie informacji, współtworzenie zasobów w sieci, korzystanie z różnych źródeł i sposobów zdobywania informacji.

Język polski, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Wiedza o społeczeństwie, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, liceum i technikum

Treści nauczania

przetwarza i hierarchizuje informacje spełnia wymagania określone z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych.

analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację. rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe.

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

wyszukuje w sieci potrzebne informacje i zasoby, ocenia ich przydatność oraz wykorzystuje w rozwiązywanych problemach.